МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АЧКАСОВА СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА

УДК [368.03:005.935.33]+336.7(043.3)

ОЦІНКА СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Внукова Наталія Миколаївна,
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри управління фінансовими послугами.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Косова Тетяна Дмитрівна,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
професор кафедри контролю та аналізу господарської діяльності;

кандидат економічних наук
Клапків Любов Михайлівна,
Київський національний торговельно-економічний університет,
старший викладач кафедри фінансів.

Захист відбудеться «17» жовтня 2013 р. о 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр К 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1а, ауд. 606.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1а.

Автореферат розісланий «16» вересня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради М. В. Мартиненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження питань стресостійкості фінансових установ відповідають Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України № 867-р. від 13.10.2012), Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, затвердженій розпорядженням Держфінпослуг України (тепер – Нацкомфінпослуг) № 585 від 15.07.2010.

Відповідно до Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки пріоритетним завданням діяльності фінансових установ є підвищення довіри споживачів до ринків фінансових послуг, зокрема страхових компаній, тому особливої актуальності набувають питання вдосконалення діючих Методичних рекомендацій до застосування страховиками стрес-тестів, затверджених розпорядженням Держфінпослуг України № 6496 від 05.12.2006.

У Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами метою пруденційного нагляду є захист інтересів споживачів фінансових послуг, запобігання неплатоспроможності й забезпечення стійкості фінансових установ через виявлення ризиків їхньої діяльності; контроль за рівнем платоспроможності, ліквідності та прибутковості; недопущення випадків системної кризи; прогнозування фінансових результатів на основі звітів поточного періоду. Саме тому оцінка стресостійкості страхових компаній має суттєвий потенціал використання в пруденційному нагляді.

Актуальним є питання врахування особливостей функціонування страхових компаній в кризових ситуаціях. Це стало об’єктивною передумовою проведення дослідження за темою дисертаційної роботи.

Питання забезпечення стресостійкості фінансових установ вивчали зарубіжні науковці: Б. Брудер, П. Гілберс, О. Луданов, М. Потравний, М. Тютюннікова. Проблему запровадження стрес-тестування фінансових установ досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені: П. Акулов, О. Бороніна, Н. Бровкіна, Н. Внукова, І. Глушков, Д. Зіммерман, Л. Клапків, С. Клисенко, Т. Косова, М. Кудрявцева, Є. Кулікова, С. Міщенко, Д. Олюнін, М. Поморіна, М. Сайхак, М. Сорже, Н. Ткаченко, фахівці Міжнародного валютного фонду (МВФ), Європейської організації страхування і пенсійного забезпечення (EIOPA) та ін.

Однак всебічно не досліджено поєднання таких двох важливих складових забезпечення ефективного функціонування страхових компаній, як стресостійкість і стрес-тестування. Не досить розробленим є теоретичне і методичне забезпечення оцінки стресостійкості страхових компаній, а також методичний інструментарій пруденційного нагляду за підвищенням його ефективності. Це зумовлює необхідність розробки методичних підходів і практичних рекомендацій до оцінки стресостійкості страхових компаній, що доводить актуальність теми дослідження. Доцільність розв’язання вказаної проблеми і недостатній рівень її теоретико-методичного обґрунтування обумовили вибір теми, мети та задач дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає основним заходам реалізації і завданням Проекту Стратегії розвитку фінансового сектора України на період до 2015 року[1] з питань посилення конкурентоспроможності і стійкості фінансової системи в цілому та страхових

[1] Проект Стратегії розвитку фінансового сектора України на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу :www.ufin.com.ua/koncepcia/002.doc.

компаній, пріоритетним завданням й етапам Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами (довідка Територіального управління в Харківській, Сумській і Полтавській областях Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 140/12 від 17.06.2010), плану здійснення наукових досліджень Харківського національного економічного університету. Окремі положення дисертації виконані в межах держбюджетної науково-дослідницької роботи (НДР) Харківського національного економічного університету «Фінансові послуги у забезпеченні становлення кластерних ініціатив транскордонного співробітництва» (№ ДР 0109U001221), у якій здобувачеві належить підрозділ «Страхові послуги у забезпеченні кластерних ініціатив» (до звіту про цю НДР включено науково-методичні рекомендації з вибору стійких страхових компаній для формування фінансових кластерів); за ініціативною НДР «Сучасні проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг» (№ ДР 0109U007023), де здобувач виконав розділ «Теоретично-методичні засади оцінки стресостійкості страхових компаній» (до звіту про цю НДР включено пропозиції зі стандартизації процедури проведення стрес-тестування, обґрунтовано переваги застосування індексного методу стрес-тестування страховиків і запропоновано використання поняття «стресостійкості» для інтерпретації результатів стрес-тестування), а також за господарчо-договірною НДР «Управління формуванням кластерного механізму розвитку фінансових послуг» (№ ДР 0113U002383), де здобувач розробив підрозділ «Методичні рекомендації з оцінки стресостійкості для відбору страхових компаній при формуванні кластерів» (до звіту про цю НДР включено методичні рекомендації з оцінки стресостійкості страхових компаній для забезпечення процесу формування фінансових кластерів). За результатами досліджень отримано два свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір, зокрема Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір (№ 39732 від 18. 08. 2011) «Структурно-функціональне моделювання процесу організації створення мегакластера», Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір (№ 48364 від 18. 03. 2013) «Методика оцінки стресостійкості страхових компаній (інших, ніж страхування життя)».

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень, розробка методичних підходів і практичних рекомендацій з оцінки стресостійкості страхових компаній в Україні.

Відповідно до мети дисертації поставлено такі задачі:

уточнити визначення понять стресостійкості та стрес-тестування страхових компаній у понятійно-термінологічному апараті пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній;

обґрунтувати доцільність використання оцінки стресостійкості страхових компаній на основі розроблення комплексного підходу до підвищення ефективності пруденційного нагляду за діяльністю страховиків і формування фінансових кластерів;

розробити науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страхових компаній;

сформувати склад показників оцінки стресостійкості страхових компаній;

побудувати шкали мікропруденційних індикаторів, що є підґрунтям діагностичного інструментарію мікропруденційного нагляду для його здійснення, з урахуванням показників оцінки стресостійкості страхових компаній;

розробити методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній;

обґрунтувати необхідність застосування й розробити методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків для використання в пруденційному нагляді за діяльністю страхових компаній.

Об'єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є фінансова стійкість страхових компаній під впливом факторів ризиків стресового характеру. Предметом дослідження є теоретичні положення, методичне забезпечення, методи та інструменти оцінки стресостійкості страхових компаній.

Методи дослідження. Основу дисертаційної роботи становлять теоретичні положення з проблем оцінки показників і достатності капіталу для покриття ризиків діяльності страхових компаній. Для вирішення поставлених задач використано такі методи: *структурного аналізу* (для визначення сутності понять «стрес-тестування» та «стресостійкість» страхових компаній), *аналізу ієрархій та багатовимірного факторного аналізу* (для визначення доцільності використання оцінки стресостійкості страхових компаній у пруденційному нагляді для відновлення довіри споживачів страхових послуг і реалізації прискореного сценарію розвитку страхового ринку України; вибору пріоритетного методу стрес-тестування страховиків; відбору мікропруденційних індикаторів страхових компаній для формування складу показників оцінки стресостійкості страховиків); *ієрархій* (для розробки комплексного підходу до підвищення ефективності пруденційного нагляду за страховими компаніями); *кореляційного аналізу* (для відбору зі складу мікропруденційних індикаторів показників оцінки стресостійкості страхових компаній), *математичної статистики* (для шкального вимірювання показників оцінки стресостійкості страхових компаній); *регресійного аналізу та апарату нечітких множин* (для якісної характеристики рівня стресостійкості страхових компаній), *SWOT-аналізу* (для обґрунтування ефективності методичного підходу до оцінки стресостійкості страхових компаній).

Поставлені задачі вирішено з використанням пакетів прикладних програм Microsoft Excel, Spider Project, Statistica, Statgraphics, SPSS, Visio.

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України з регулювання діяльності страхових компаній: Закони України, акти Верховної Ради України, Постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження і статистичні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, фінансова звітність страхових компаній, статистичні дані Ліги страхових організацій України, Інституту аналізу ризиків.

Наукова новизна одержаних результатів. Відповідно до поставленої мети і задач дослідження одержано результати, які характеризуються науковою новизною. Наукову новизну одержаних результатів відображено в таких положеннях:

уперше

розроблено методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній, що передбачає кількісне вимірювання та якісну характеристику рівня їхньої стресостійкості на основі визначених граничних значень показників: дебіторської заборгованості, ризику страхування, утримання ризику, незалежності, запасу платоспроможності, рентабельності страхової діяльності, збитковості страхових операцій, капіталу в сукупних активах, ризику активів, достатності страхових резервів, стійкості менеджменту з використанням методів аналізу ієрархій, багатовимірного факторного, регресійного й кореляційного аналізу, математичної статистики, нечітких множин і прийомів (узагальнення, групування, порівняння) для поліпшення пруденційного нагляду за суб’єктами страхового ринку та спрощення процесу прийняття рішень клієнтом з вибору страхової компанії;

удосконалено:

діагностичний інструментарій мікропруденційного нагляду, що ґрунтується на мікропруденційних індикаторах та, на відміну від сучасних, охоплює визначені граничні інтервали їх шкал і критерії за дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнями залежно від ризиків страховиків, які застосовуються для оцінки стресостійкості страхових компаній;

методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків, яке, на відміну від наявного, ураховує фактори ризиків (збільшення розміру страхових відшкодувань і страхових премій) для визначення маржі платоспроможності й необхідного капіталу платоспроможності, дає змогу оцінити зміни й можливий дефіцит власних коштів страховиків при стрес-тестуванні та має превентивний характер попередження кризових ситуацій для використання в пруденційному нагляді;

дістали подальшого розвитку:

понятійно-термінологічний апарат пруденційного нагляду: уточнено поняття стресостійкості страхових компаній як комплексної характеристики їх функціонування, яке, на відміну від сучасних понять, розглядає вплив саме факторів ризиків стресового характеру й визначає здатність страхових компаній забезпечувати стан рівноваги під впливом факторів ризиків при настанні кризових ситуацій, що уможливлює здійснення її оцінки; уточнено зміст поняття «стрес-тестування страхових компаній» за організаційним, функціональним, ресурсним і результативним підходами, сутність якого, на відміну від сучасних трактувань, ґрунтується на запропонованих критеріях «цільової спрямованості» та «користувачів оцінки». Це дає змогу тлумачити стрес-тестування як інструмент ідентифікації ризиків на рівні регулятора та страхових компаній для оцінки готовності страховиків до ймовірних кризових ситуацій, розміру необхідного капіталу для покриття можливих збитків у разі настання ризиків при застосуванні методів перспективної оцінки впливу на їх фінансовий стан факторів ризиків;

комплексний підхід до підвищення ефективності пруденційного нагляду за страховими компаніями, який, на відміну від сучасних підходів, передбачає доцільність використання оцінки стресостійкості, що сприяє поліпшенню вибору страхових компаній для забезпечення процесу формування фінансових кластерів й організації фінансового забезпечення їх діяльності та включає сформовану ієрархічну модель проблем, пов’язаних із необхідністю вдосконалення пруденційного нагляду, що дає змогу структурувати його проблеми, встановити взаємозв’язок між ними та визначити послідовність їх вирішення;

науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страхових компаній, відмінність яких полягає у використанні пріоритетного методу стрес-тестування та запропонованих критеріях його вибору: обсягу інформації; часових витрат, необхідних для їх проведення; можливості порівняння результатів стрес-тестування; достовірності й можливості інтерпретації їх результатів; відображення поточного фінансового стану страхової компанії. Використання пріоритетного методу стрес-тестування сприятиме спрощенню процедур застосовування останнього.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленому методичному підході до оцінки стресостійкості страхових компаній і методичному забезпеченні стрес-тестування достатності капіталу, використання яких дало змогу поліпшити вибір страхових компаній для забезпечення процесу формування фінансових кластерів та організації фінансового забезпечення їхньої діяльності, удосконалити методичний інструментарій пруденційного нагляду.

Подані в дисертації наукові розробки мають практичну цінність і використовуються страховими компаніями України, об'єднаннями страховиків, що підтверджується відповідними актами впроваджень і довідками. Зокрема, розроблений методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній впроваджено в систему ризик-менеджменту ПрАТ «Страхова компанія «Лемма Сіті Сервер» (акт від 12. 10. 2010), ПрАТ «Страхова компанія «ВЕЛТА» (акт від 26. 04. 2012). Запропоновані автором теоретичні положення та практичні рекомендації з використання оцінки стресостійкості страхових компаній для забезпечення довіри до них та підвищення ефективності пруденційного нагляду впроваджені у діяльність Харківського союзу страховиків (довідка № 23 від 30. 03. 2012).

Окремі положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі на кафедрі управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету для підготовки магістрів зі спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит», у викладанні навчальних дисциплін «Ринок фінансових послуг» (довідка від 16. 02. 2012) і «Страховий менеджмент» (довідка від 25. 01. 2013).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою, у якій усі положення і пропозиції, винесені на захист, одержані здобувачем особисто. Внесок здобувача в роботах, виконаних у співавторстві, подані в списку публікацій в авторефераті.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, положення, пропозиції та висновки дисертації доповідалися на 15 науково-практичних конференціях, зокрема три за кордоном: Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційно-інтеграційні процеси соціально-економічного розвитку країни» (м. Харків, квітень 2009 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, травень 2009 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Управління фінансами в умовах вступу до СОТ» (м. Харків, жовтень 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості функціонування національних фінансових систем в умовах поглиблення глобалізаційних процесів» (м. Суха Струга, м. Краків, Республіка Польща, лютий 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективи соціальних та пенсійних реформ в Україні» (м. Харків, квітень 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг» (м. Харків, вересень 2010 р.), XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (м. Суми, жовтень 2010 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні фінансові та страхові ринки в нових економічних умовах» (м. Київ, грудень 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Августовские чтения – 2011» (м. Москва, Російська Федерація, березень 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів «Розвиток економіки України в умовах глобалізації» (м. Харків, березень 2011 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (м. Харків, червень 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Проблеми управління соціально-економічним розвитком України» (м. Харків, квітень 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Страховой рынок Российской Федерации в условиях вступления в ВТО: состояние и перспективы развития» (м. Нижній Новгород, Російська Федерація, червень 2012 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток ринків фінансових послуг в умовах

глобалізації» (м. Харків, листопад 2012 р.), XXIX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные научные исследования» (м. Горлівка, січень 2013 р.). Результати досліджень були представлені на V Міжнародному науково-практичному конкурсі на найкращу роботу за страховою тематикою «Від ідеї до втілення – один крок» у науковій роботі «Application stress testing as component the risk-management of insurance companies» (м. Алмати, Республіка Казахстан) та на Обласному конкурсі «Молодий новатор Харківщини» у номінації «Наукові праці» (м. Харків).

Публікації результатів дослідження. За результатами дисертації здобувач опублікував 25 наукових праць, з яких 8 статей у наукових фахових виданнях (з них 3 у співавторстві), розділи в 4 монографіях, 13 тез доповідей та матеріалів конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць за темою дисертації становить 10,14 ум.-друк. арк., з них особисто зводувачеві належить 8,77 ум.-друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 273 найменувань на 28 сторінках і 13 додатків на 173 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 394 сторінки, містить 61 таблицю (10 таблиць на 13 повних сторінках), 35 рисунків (6 рисунків на 6 повних сторінках). Обсяг основного тексту дисертації – 174 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, сформульовано задачі, об’єкт і предмет дослідження, описано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні аспекти визначення оцінки стресостійкості страхових компаній» уточнено визначення понять стресостійкості та стрес-тестування страхових компаній у понятійно-термінологічному апараті пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Опрацювання теоретичних джерел й осмислення сучасних наукових поглядів на сутність понять стресостійкості та стрес-тестування страхових компаній сприяли узагальненню й виокремленню їх важливих характеристик, що полягають в особливостях функціонування страхових компаній. У результаті узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності стресостійкості встановлено, що стресостійкість страхових компаній – це їхня здатність забезпечувати стан рівноваги під впливом факторів ризиків стресового характеру при настанні кризових ситуацій.

Якщо термін «аналіз» передбачає тільки процес дослідження об’єкта, то термін «оцінка» є кількісною та якісною характеристикою останнього, що передбачено в дисертації при оцінці стресостійкості страхових компаній для кількісного вимірювання та якісної характеристики її рівня.

На основі визначення сутності стресостійкості недостатньо обґрунтованим видається процес моделювання кризових ситуацій для страхових компаній. Щоб вирішити зазначене завдання, запропоновано використання стрес-тестування. Вивчення змісту стрес-тестування страховиків дало змогу при аналізі тлумачень основних дефініцій доповнити його, крім організаційного й результативного, функціональним і ресурсним підходами за критеріями «цільової спрямованості» та «користувачів оцінки». Це уможливило визначення його сутності, зважаючи на особливості діяльності страхових компаній, та допомогло уточнити визначення (рис. 1), особливість якого полягає у врахуванні запропонованих критеріїв «цільової спрямованості» і «користувачів оцінки».

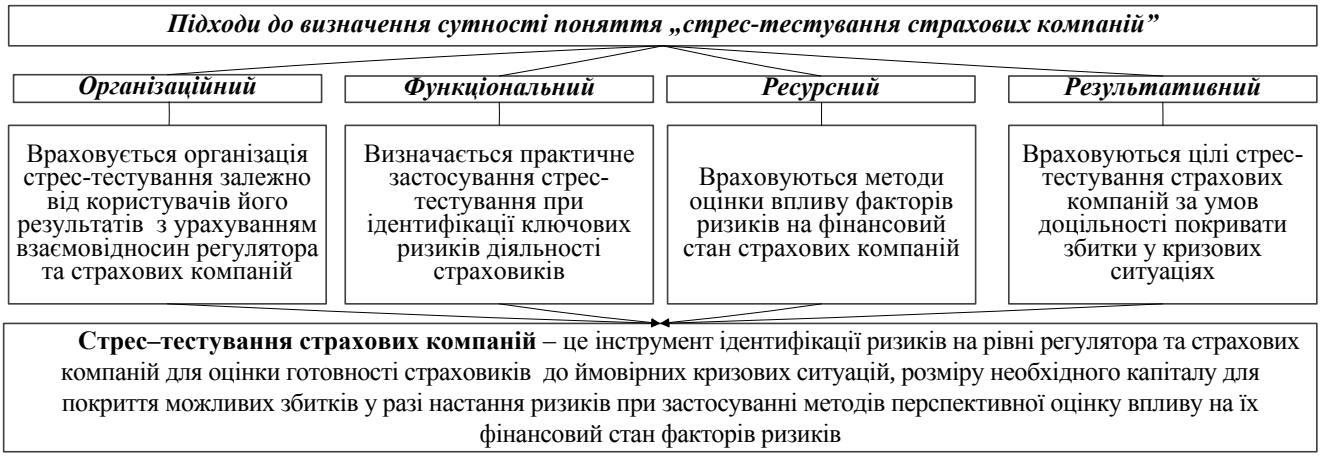

Рис. 1. Сутність поняття «стрес-тестування страхових компаній»

Для обґрунтування доцільності використання в термінології пруденційного нагляду поряд з діагностичним моніторингом понять «стресостійкість страхових компаній» і «стрес-тестування страхових компаній» змодельовано процес розвитку страхового ринку України за трьома напрямами (прискореним, нейтральним і гальмування) з використанням відповідних інструментів, зокрема оцінки стресостійкості страховиків за п’ятирівневою ієрархічною моделлю розвитку страхового ринку України. Оскільки пруденційний нагляд за діяльністю страховиків – це державний нагляд за належним захистом інтересів споживачів, встановлено з використанням методу аналізу ієрархій (опитування 38 експертів: науковців (64,29 %), керівників і працівників страхових компаній (28,57 %), представників держаних служб в Україні (7,14 %); значення відношення погодженості (ВП) свідчить про узгодженість думок експертів, оскільки ВП $\leq$ 0,1), що найбільш вагомими інструментами регуляторного впливу для захисту інтересів і підвищення довіри споживачів до страхових компаній є впровадження оцінки стресостійкості страхових компаній (пріоритетність за коефіцієнтом вагомості становить 0,613), удосконалення пруденційних заходів упливу (0,216) і вдосконалення ліцензійних умов страхової діяльності (0,171). Результати визначення пріоритетності реалізації сценаріїв розвитку страхового ринку України наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Пріоритетність реалізації сценаріїв розвитку страхового ринку України

Сценарії розвитку страхового ринку України	Цілі розвитку страхового ринку та їх пріоритетність за коефіцієнтом вагомості *						Пріоритетність реалізації сценаріїв за коефіцієнтом вагомості
	1 (0,426)	2 (0,109)	3 (0,058)	4 (0,208)	5 (0,078)	6 (0,121)	
Прискорений	0,583	0,073	0,064	0,281	0,084	0,583	0,396
Нейтральний	0,281	0,647	0,185	0,136	0,654	0,281	0,314
Гальмування	0,136	0,280	0,751	0,583	0,262	0,136	0,290

* Примітка: «1» – захист майнових інтересів і підвищення довіри споживачів; «2» – стабілізація економіки; «3» – запобігання використанню страхової галузі у відмиванні «брудних» грошей; «4» – розвиток ринків фінансових послуг; «5» – стимулювання розвитку страхової галузі; «6» – інтеграція у Європейський простір.

Використання оцінки стресостійкості страхових компаній сприятиме посиленню реалізації прискореного сценарію розвитку страхового ринку України як найбільш пріоритетного (0,396 за табл. 1) з урахуванням пріоритетної мети розвитку страхового ринку – захист майнових інтересів і підвищення довіри споживачів (0,426 за табл. 1).

У другому розділі «Формування елементів системи оцінки стресостійкості страхових компаній» обґрунтовано доцільність використання оцінки стресостійкості страхових компаній на основі сформованого комплексного підходу до підвищення ефективності пруденційного нагляду за діяльністю страховиків і формування фінансових кластерів; розроблено науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страхових компаній; сформовано склад показників оцінки стресостійкості страхових компаній.

На основі аналізу забезпечення пруденційного нагляду виявлено проблеми його здійснення: відсутність методичного підходу до оцінки стресостійкості страхових компаній; необґрунтованість складу показників оцінки стресостійкості страхових компаній; наявність численних показників і методик оцінки діяльності страхових компаній; дефіцит інформації з оцінки ризиків і транспарентності діяльності страхових компаній; необхідність удосконалення інструментарію пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній; складнощі в інтерпретації та зіставленні результатів стрес-тестування. Для підвищення ефективності пруденційного нагляду запропоновано комплексний підхід, що ґрунтується на групуванні проблем державного нагляду (регуляторні, інформаційні, методологічні, організаційні) та їх ранжуванні (рис. 2), вирішення яких підвищить рівень довіри споживачів до страхових послуг.

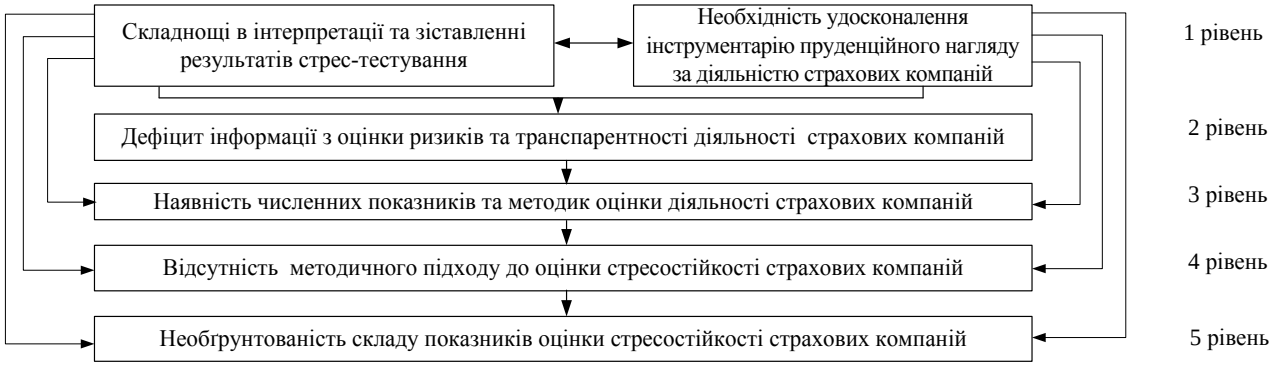

Рис. 2. Ієрархічна модель проблем, пов’язаних з необхідністю вдосконалення пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній

На основі сформованої ієрархічної моделі (рис. 2) обґрунтовано необхідність удосконалення державного регулювання страхового ринку, що передбачає використання інструментарію та заходів пруденційного нагляду, які розподілено на превентивні, оздоровчі та діагностичні. Комплексний підхід полягає в удосконаленні інструментарію – першого рівня розробленої ієрархічної моделі проблем, сприяє удосконаленню пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній. Ефективний пруденційний нагляд забезпечить прискорений процес створення фінансових кластерів в Україні, оскільки останні є вертикально інтегрованими структурами. Страхові компанії є учасниками фінансових кластерів. Саме тому впровадження методичного підходу до оцінки стресостійкості страхових компаній сприяло підвищенню обґрунтованості їхнього вибору для забезпечення процесу формування та організації фінансового забезпечення функціонування фінансових кластерів.

Базуючись на запропонованому комплексному підході до підвищення ефективності пруденційного нагляду за страховими компаніями, розроблені науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страховиків (рис. 3).

Рис. 3. Науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страховиків

Структурна складова науково-методичних положень (рис. 3) – визначення пріоритетного методу стрес-тестування, що ґрунтується на запропонованих критеріях вибору. Вказані на рис. 3 критерії базуються на перевагах кожного з методів, їх використання дало змогу стандартизувати процедури оцінки стресостійкості страхових компаній, оскільки для обґрунтування вибору пріоритетного методу, найбільш прийнятного у використанні для оцінки стресостійкості страхових компаній, проведено їх ранжування з використанням методу аналізу ієрархій за запропонованими критеріями. Значення ВП дорівнює 8,3 %, що свідчить про досить високий рівень погодженості суджень 22 експертів. Пріоритетність кожного з аналізованих методів стрес-тестування за коефіцієнтом вагомості наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Пріоритетність методів стрес-тестування страхових компаній

Методи стрес-тестування страхових компаній	Критерії вибору та їх пріоритетність за коефіцієнтом вагомості					Пріоритетність методів стрес-тестування за коефіцієнтом вагомості
	Обсяг інформації, необхідний для побудови стрес-тесту (0,114)	Часові витрати, необхідні для проведення стрес-тестування (0,082)	Можливість зіставлення результатів стрес-тестування (0,237)	Достовірність і можливість інтерпретації результатів стрес-тесту (0,495)	Відображення поточного фінансового стану при стрес-тестуванні (0,072)	
Еластичностей	0,280	0,123	0,190	0,082	0,082	0,133
Сценарний	0,647	0,320	0,082	0,190	0,190	0,227
Індексний	0,073	0,557	0,728	0,727	0,728	0,640

Відповідно до визначеної пріоритетності (табл. 2) для оцінки стресостійкості страхових компаній доцільно застосовувати індексний метод, який передбачає формування індексу з використанням набору показників, що характеризують стан досліджуваного об’єкта.

Оскільки не всі показники діяльності страхових компаній дають змогу кількісно оцінити ступінь ризикованості їхньої діяльності, для вирішення зазначеного завдання використано метод аналізу ієрархій за критеріями відбору: відповідність між ризиками страховика та можливими показниками оцінки; можливість розрахунку на основі даних публічної фінансової звітності; відбір найбільш чутливих до впливу факторів ризиків. Для цього сформовано склад 36 показників, які об'єднано у дев'ять груп: якості активів (2 показники), достатності (адекватності) капіталу (5), якості андеррайтингової політики та політики перестрахування (8), платоспроможності та незалежності (2), ліквідності (3), аналізу інвестиційної діяльності та дохідності діяльності страховика (6), поточної фінансової стійкості (2), якості управління та стійкості менеджменту (3), ринкового ризику (3).

У складі експертної групи (опитано 38 експертів, їхні думки погоджені, оскільки ВП $\leq 0{,}1$) науковці (68,42 % опитаних); працівники і керівники страхових компаній (21,05 %); представники об'єднань страховиків в Україні (10,53 %).

Найбільш пріоритетними виявилися 6 груп показників, які за коефіцієнтом вагомості посіли 1-3 місця, зокрема: достатності (адекватності) капіталу – 1 місце (відібрано 3 найбільш вагомі показники), якості активів – 2 місце (2 показники), платоспроможності та незалежності – 2 місце (2 показники), якості андеррайтингової політики та політики перестрахування – 2 місце (2 показники), аналізу інвестиційної діяльності та дохідності діяльності – 3 місце (1 показник), якості управління та стійкості менеджменту – 3 місце (1 показник). Достатність та значимість відібраних показників перевірено із використанням багатовимірного факторного аналізу. Встановлено, що вони є значущими, їх кількість описує 80,5 % мінливості 6 груп показників. Це допомогло сформувати склад показників оцінки стресостійкості страхових компаній: дебіторської заборгованості ($П_1$), ризику страхування ($П_2$), утримання ризику ($П_3$), незалежності ($П_4$), запасу платоспроможності ($П_5$), рентабельності страхової діяльності ($П_6$), збитковості страхових операцій ($П_7$), рівня капіталу в сукупних активах ($П_8$), ризику активів ($П_9$), достатності страхових резервів ($П_{10}$), стійкості менеджменту ($П_{11}$).

Виокремлення у складі показників оцінки стресостійкості страхових компаній тих, що використовуються в міжнародному досвіді систем регулювання діяльності страхових компаній довело, що 6 показників ($П_3$, $П_6$, $П_8$, $П_9$, $П_{10}$, $П_{11}$) використовуються в міжнародному і 3 показники ($П_1$, $П_2$, $П_3$) у вітчизняному досвіді систем державного регулювання.

У третьому розділі «Розробка та використання методичного забезпечення оцінки стресостійкості страхових компаній» побудовано шкали мікропруденційних індикаторів, що є підґрунтям діагностичного інструментарію мікропруденційного нагляду для його здійснення, з урахуванням показників оцінки стресостійкості страхових компаній; розроблено методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній; обґрунтовано необхідність використання та розроблено методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків для використання в пруденційному нагляді за діяльністю страхових компаній.

Досліджуючи умови здійснення мікропруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній, з'ясувалося, що недостатньо розробленим є підхід до оцінювання проблем страхових компаній на ранніх стадіях, визначення діагностичних інструментів нагляду, орієнтованих на ризик і ґрунтовний аналіз

впливу факторів ризиків. Це дало змогу дійти висновку про необхідність побудови шкал мікропруденційних індикаторів, що сприятиме вдосконаленню національного режиму пруденційного нагляду, зменшить його фрагментарність.

Для вирішення завдання шкального вимірювання мікропруденційних індикаторів, які формують склад показників оцінки стресостійкості страхових компаній, зведено основні показники їхньої діяльності за 2006-2011 роки за даними 80 компаній, інших ніж страхування життя. Перевірено репрезентативність цієї вибірки (коефіцієнт концентрації та частка вибірки у страхових преміях і страхових відшкодуваннях ринку становить більше ніж 70%).

За результатами розрахунків показників оцінки стресостійкості встановлено: зазначені показники не розподілені за законом Гауса, що свідчить про асиметричність їх поділу, тобто існує невідповідність значень моди, медіани і середнього значення. Проведено їх шкальне вимірювання з урахуванням корегуючого коефіцієнту при правобічній і лівобічній асиметрії розподілу значень показників, оскільки методики побудови інтервальних шкал базуються на аксіомі нормальності. Визначення інтервалів значень показників оцінки стресостійкості страхових компаній здійснено в такій послідовності: виконано розрахунок відстані між модою і медіаною при правобічній асиметрії для показників $П_1$, $П_2$, $П_4$, $П_5$, $П_6$, $П_7$, $П_9$, $П_{11}$ та для показників $П_3$, $П_8$, $П_{10}$ при лівобічній асиметрії. Розраховано значення коефіцієнту коригування для кожного з показників. Отримано шкали та критерії показників оцінки стресостійкості страхових компаній, інших, ніж страхування життя, способом шкалювання на основі правила «трьох сигм» при право- та лівобічній асиметрії розподілу (табл. 3).

Таблиця 3

Шкали та критерії показників оцінки стресостійкості страхових компаній

Позначення показника	Критерії показників оцінки стресостійкості страхових компаній за рівнями:				
	дуже низький	низький	середній	високий	дуже високий
$П_1$	[0,874; +∞)	[0,564; 0,874)	[0,183; 0,564)	[0,114; 0,183)	[0; 0,114)
$П_2$	[3,946; +∞)	[2,341; 3,946)	[0,487; 2,341)	[0,24; 0,487)	(0,0; 0,24)
$П_3$	[0; 0,139)	[0,139; 0,470)	[0,470; 0,824)	[0,824; 0,849)	[0,849; 1)
$П_4$	[0,962; 1)	[0,546; 0,962)	[0,095; 0,546)	[0,059; 0,095)	[0; 0,059)
$П_5$	[0, 1,23)	[1,23; 2,99)	[2,99; 12,083)	[12,083; 19,416)	[19,416; +∞)
$П_6$	[-∞; -0,175)	[-0,175; 0,069)	[0,069; 0,734)	[0,734; 1,432)	[1,432; +∞)
$П_7$	[0; 0,072);[0,682; +∞)	[0,072; 0,170)	[0,170; 0,439)	[0,439; 0,682)	-
$П_8$	[0; 0,199)	[0,199; 0,429)	[0,429; 0,667)	[0,667; 0,675)	[0,675; +∞)
$П_9$	[0,952; +∞)	[0,558; 0,952)	[0,111; 0,558)	[0,058; 0,111)	[0; 0,058)
$П_{10}$	[0; 0,203)	[0,203; 0,325)	[0,325; 0,878)	[0,878; 1,308)	[1,308; +∞)
$П_{11}$	[0; 0,0004)	[0,0004; 0,053)	[0,053; 0,291)	[0,291; 0,467)	[0,467; +∞)

Розроблені шкали і критерії показників стресостійкості страхових компаній як мікропруденційних індикаторів є складовою діагностичного інструментарію мікропруденційного нагляду.

У дослідженні обґрунтовано доцільність використання апарату нечітких множин, головною перевагою якого є можливість використання лінгвістичних змінних, що дозволить кількісно вимірювати й надавати якісні характеристики рівню стресостійкості страхових компаній, котрі є складовою розробленого методичного підходу до її оцінки (рис. 4).

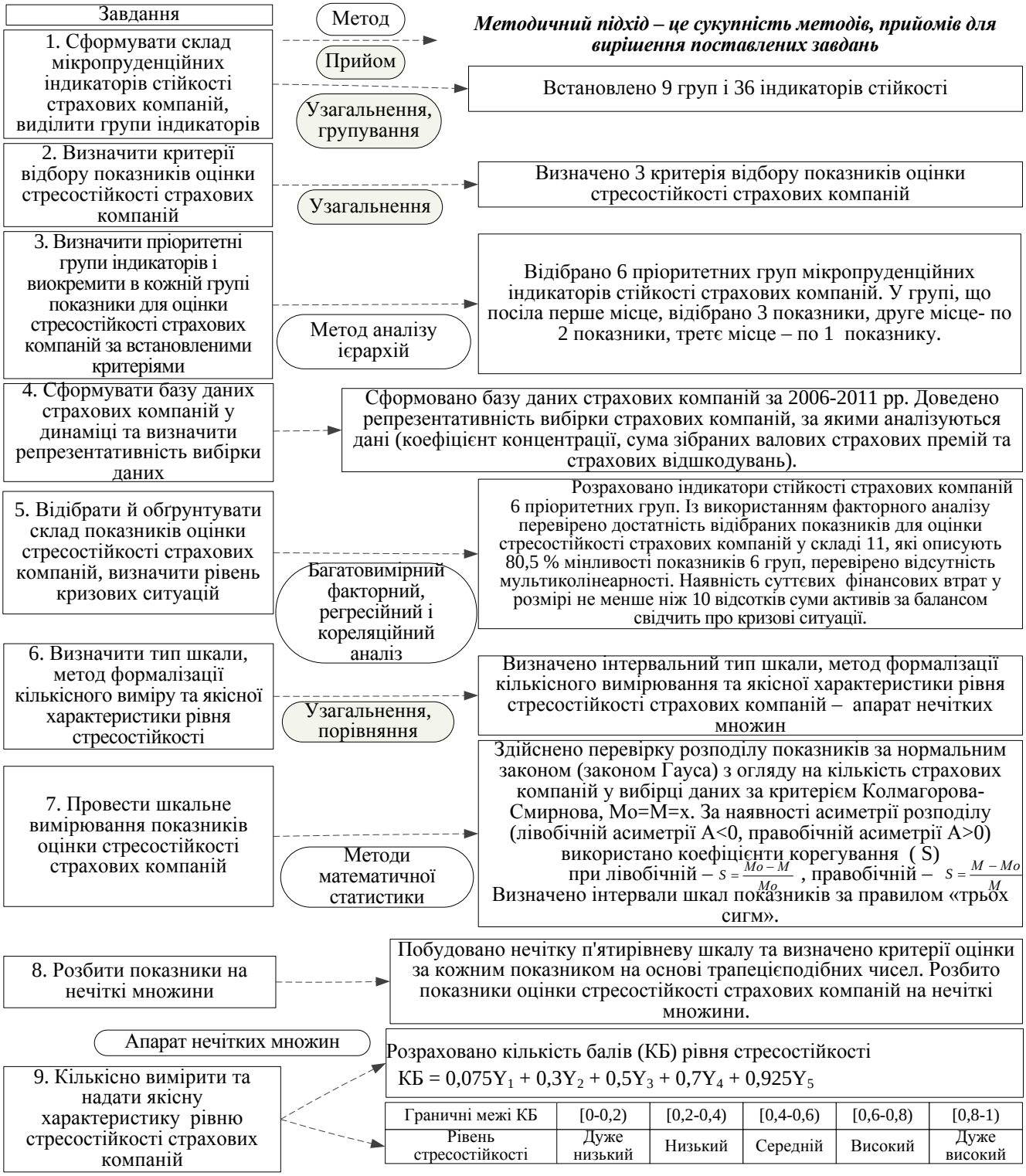

На рис. використано наступні умовні позначення : Mo – значення моди, M – значення медіани, x – значення середнього, A – асиметрія, S – коефіцієнт корегування, Yk – середнє значення функції належності.

Рис. 4. Методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній

Використання методичного підходу до оцінки стресостійкості страхових компаній сприятиме скороченню витрат часу і ресурсів на залучення фахівців для моніторингу впливу факторів ризиків при встановлені граничних меж рівня стресостійкості. Розроблений методичний підхід можуть використовувати страхові компанії, рейтингові агентства і учасники фінансових кластерів при їх формуванні, що сприятиме підвищенню інформаційного забезпечення дійсних і потенційних клієнтів страхових компаній під час прийняття рішень з їх вибору.

Для вирішення завдання поглиблення та вдосконалення підходів до оцінки готовності страховиків до кризових ситуацій і визначенні достатності капіталу для покриття можливих збитків при настанні ризиків обґрунтовано необхідність розроблення методичного забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків у пруденційному нагляді, загальні складові якого подані на рис. 5.

Рис. 5. Методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків

Застосовування розробленого методичного підходу до оцінки стресостійкості та методичного забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страхових компаній забезпечить їхній стабільний розвиток і сприятиме вдосконаленню інструментарію мікропруденційного нагляду за діяльністю страховиків, що подано на рис. 6.

Рис. 6. Удосконалення інструментарію мікропруденційного нагляду за діяльністю страховиків

З використанням методичного забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків (одночасного збільшення на 30% розміру страхових відшкодувань і страхових премій, ґрунтуючись на гіпотетичних сценаріях розвитку страхового ринку України) оцінено (за даними 2011 року) достатність власних коштів страхових компаній для покриття ризиків (табл. 4).

Таблиця 4

Результати стрес-тестування достатності капіталу страхових компаній

Критерій	Кількість страхових компаній	Достатність капіталу, тис. грн.
Розрахунок SCR	75	-
RSM < SCR, власних коштів недостатньо для покриття ризиків	18	- 692125,215
RSM> SCR, достатньо власних коштів для покриття ризиків	57	-
Не пройшли стрес-тест за негативним сценарієм (збільшення розміру страхових відшкодувань та розміру премій на 30%), оскільки після стресу RSM < SCR	2	- 28955,573
Після стрес-тесту, недостатньо власних коштів для покриття ризиків	20	- 1297519,882
Після стрес-тесту для страховиків, у яких достатньо власних коштів, загальна сума капіталу для покриття ризиків зменшилась	55	657183,368

Одержані результати свідчать, що тільки 76 % страхових компаній мають достатньо коштів для покриття ризиків, оскільки розмір маржі платоспроможності перевищує розмір необхідного капіталу платоспроможності. Для 24% страховиків достатність капіталу є незадовільною та свідчить про дефіцит капіталу, що становить 692125,215 тис. грн. Не витримали стрес-тест відповідно до сценарію 3 % страховиків, дефіцит їхніх коштів – 28955,573 тис. грн. Для 27% страховиків не виконуються вимоги щодо необхідного капіталу платоспроможності.

Використання методичного забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків сприятиме підвищенню їх спроможності виконувати зобов’язання перед клієнтами та зниженню рівня ризикованості діяльності. Його доцільно використовувати страховим компаніям, об’єднанням страховиків, Нацкомфінпослуг України для вдосконалення пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання з обґрунтування теоретичних положень, розробці методичних підходів і практичних рекомендацій з оцінки стресостійкості страхових компаній в Україні. Основні висновки і результати, одержані в дослідженні, полягають у такому.

1. Уточнено визначення понять стресостійкості та стрес-тестування страхових компаній у понятійно-термінологічному апараті пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній, що забезпечить можливість сталого розвитку страхових компаній. Стресостійкість страхових компаній характеризує їхню здатність забезпечувати стан рівноваги під впливом факторів ризиків стресового характеру при настанні кризових ситуацій. Стрес-тестування страхових компаній визначено як інструмент ідентифікації ризиків на рівні регулятора та страхових компаній для оцінки готовності страховиків до ймовірних кризових ситуацій, розміру необхідного капіталу для покриття можливих збитків у разі настання ризиків при застосуванні методів перспективної оцінки впливу на їх фінансовий стан факторів ризиків, що ґрунтується на запропонованих критеріях «цільової спрямованості» та «залежно від користувачів оцінки».

2. Обґрунтовано доцільність використання оцінки стресостійкості страхових компаній у пруденційному нагляді, що підтверджує сформований комплексний підхід до підвищення ефективності пруденційного нагляду за страховиками, що ґрунтується на групуванні проблем нагляду (регуляторні, інформаційні, методологічні, організаційні проблеми) та їх ранжуванні. Сформована ієрархічна модель проблем, пов'язаних із необхідністю вдосконалення пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній, сприятиме вдосконаленню інструментарію пруденційного нагляду. Використання методичного підходу до оцінки стресостійкості дало змогу спростити процес вибору страхових компаній для формування складу учасників фінансових кластерів.

3. Розроблено науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страхових компаній, що ґрунтуються на використанні принципів стрес-тестування, визначенні суб'єктів і послідовності проведення стрес-тестування. Упровадження розроблених положень сприятиме спрощенню процедур стрес-тестування страховиків у загальній системі ідентифікації та управління їх ризиками.

4. Сформовано склад показників оцінки стресостійкості за критеріями відбору: відповідність між ризиками страховика та можливими показниками оцінки; можливість розрахунку на основі даних публічної фінансової звітності; відбір найбільш чутливих до впливу факторів ризиків, що забезпечить здатність страхових компаній здійснювати моніторинг впливу факторів ризиків. Склад показників використано як підґрунтя для розробки методичного підходу до оцінки стресостійкості страхових компаній, використання якого дасть змогу кількісно оцінити ступінь ризикованості їхньої діяльності.

5. Удосконалено діагностичний інструментарій мікропруденційного нагляду, підґрунтям якого є побудовані шкали та визначені критерії мікропруденційних індикаторів, граничні інтервали їх шкал за дуже низьким, низьким, середнім, високим та дуже високим рівнями залежно від ризиків страховиків, які застосовуються при оцінці стресостійкості страхових компаній. Використання встановлених шкал та критерії дають змогу оцінити зміни індикаторів і вдосконалити мікропруденційний нагляд.

6. Розроблено методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній, відповідно з яким сформовано рекомендації з підвищення якості забезпечення стресостійкості, моніторингу ризиків страховиків. Практичне впровадження методичного підходу дасть змогу покращити пруденційний нагляд за суб'єктами страхового ринку та сприятиме підвищенню рівня інформаційного забезпечення процесу вибору клієнтом страхової компанії.

7. Обґрунтовано необхідність використання та розроблено методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків у процесі пруденційного нагляду. Використання запропонованого методичного забезпечення дасть змогу оцінити готовність страховиків до ймовірних кризових ситуацій і визначити достатність капіталу для покриття збитків при настанні ризиків, зміни та можливий дефіцит власних коштів страховиків при стрес-тестуванні.

Результати апробації методичного забезпечення підтвердили його практичну значущість і доцільність застосування, що дало змогу довести: 27% страховиків не виконують вимог достатності капіталу.

Використання розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій з оцінки стресостійкості страхових компаній сприятиме підвищенню ефективності системи державного регулювання за діяльністю страхових компаній, дасть змогу підвищити рівень довіри й поліпшити захист майнових інтересів клієнтів страхових компаній, збільшити обсяги та зменшити асиметрію розвитку інфраструктури страхового ринку України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У монографіях:

1. Ачкасова С. А. Теоретичні аспекти визначення та особливості стрес–тестування діяльності страхових компаній / С. А. Ачкасова // Управління розвитком ринків фінансових послуг : монографія / [за ред. Н. М. Внукової]. – Х. : АдвА, 2009. – С. 32 – 36.

2. Ачкасова С. А. Стрес-тестування як інструмент та захід підвищення довіри споживачів до страхових компаній / С. А. Ачкасова // Формування системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг : монографія / [за ред. Н. М. Внукової]. – Х. : АдвА, 2010. – С. 74 – 88.

3. Ачкасова С. А. Страхові послуги у забезпеченні кластерних ініціатив / С. А. Ачкасова, Н. І. Притула // Фінансові послуги у становленні кластерних ініціатив єврорегіону : монографія / [за ред. Н. М. Внукової]. – Х. : ХНЕУ, 2011. – С. 142 – 168. *(Особистий внесок здоб.: обґрунтування рекомендацій з формування фінансових кластерів за участі страхових компаній).*

4. Ачкасова С. А. Особливості формування субкластера зі страхування / С. А. Ачкасова // Транскордонні фінансові кластери у забезпеченні експортно-імпортних операцій : монографія / [наук. ред. та кер. кол. авт., д. е. н., проф. Н. М. Внукова]. – Х. : ТО «Ексклюзив», 2012. – С. 107 – 124.

У наукових фахових виданнях:

5. Внукова Н. М. Особливості стрес-тестування страхових компаній / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк, С. А. Ачкасова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Серія «Економіка». – 2009. – № 114. – С. 56 – 60. *(Особистий внесок здоб.: обґрунтовано доцільність використання методу еластичностей, сценарного та індексного методів при проведенні стрес-тестування).*

6. Ачкасова С. А. Обґрунтування доцільності створення методики оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – 2010. – № 1(8). – Ч.2. – С. 91 – 97.

7. Внукова Н. Н. Моделирование процесса прямого государственного регулирования развития страхового рынка Украины / Н. Н. Внукова, Н. И. Притула, С. А. Ачкасова // Страховое дело. – 2010. – №3 (206). – С. 21 – 27. *(Особистий внесок здоб.: формування сценаріїв розвитку страхового ринку України на основі визначення інструментів державного впливу на несприятливі фактори для підвищення довіри споживачів страхових послуг) (фахове за кордоном).*

8. Ачкасова С. А. Методичні підходи до розробки стрес-тесту як інструменту оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Зб. наук. пр. Нац. ун-ту держ. податкової служби України: електронне наук. фахове вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/-Znpnudps/index.html.

9. Ачкасова С. А. Вибір пріоритетного методу побудови стрес-тесту при оцінці стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Управління розвитком. – 2011. – № 5 (102). – С. 50 – 51. (Статтю опубліковано за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів «Розвиток економіки України в умовах глобалізації» 18 березня 2011 року, м. Харків).

10. Ачкасова С. А. Антикризове управління діяльністю страхової компанії / С. А. Ачкасова, О. Є. Максимов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 337 – 343. *(Особистий внесок здоб.: удосконалення інструментарію антикризового управління страхових компаній, обґрунтування доцільності запровадження стрес-тестування та ідентифікації рівня кризових ситуацій).*

11. Ачкасова С. А. Доцільність використання оцінки стресостійкості страхових компаній у пруденційному нагляді / С. А. Ачкасова // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – Серія «Економічні науки». – 2012. – Том XV. – № 2. – С. 111 – 118.

12. Ачкасова С. А. Методичний аспект оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Економічний аналіз : зб. наук. пр. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного екон. ун-ту «Економічна думка». – 2013. – Том. 13. – С. 128 - 134.

Публікації за матеріалами конференцій:

13. Ачкасова С. А. Використання ІТ-рішень для стрес-тестування діяльності страхових компаній в умовах євроінтеграції / С.А.Ачкасова // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : зб. матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 28–29 травня 2009 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 209 – 210.

14. Ачкасова С. А. Процесний підхід до організації стрес-тестування діяльності страхової компанії / С. А. Ачкасова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Глобалізаційно-інтеграційні процеси соціально-економічного розвитку країни» (м. Харків, 27 квітня 2009 р.) // Управління розвитком. – 2009. – № 15. – С. 7 – 8.

15. Ачкасова С. А. Визначення факторів-ризиків для стрес-тестування страхових компаній України в умовах членства в СОТ / С. А. Ачкасова // Управління фінансами в умовах вступу до СОТ : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 жовтня 2009 р.). – Х. : ХНЕУ, 2009. – С. 19 – 21.

16. Ачкасова С. А. Переваги використання оцінки стресостійкості страхових компаній при захисті споживачів страхових послуг / С. А. Ачкасова // Розвиток системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вересня 2010 р.). – Х. : ХНЕУ, 2010. – С. 30 – 33.

17. Ачкасова С. А. Вибір якісних показників оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. XIII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Суми, 28–29 жовтня 2010 р.). – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т 1. – С. 65 – 66.

18. Ачкасова С. А. Формування переліку показників оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Міжнародні фінансові та страхові ринки в нових економічних умовах : зб. тез доп.VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 грудня 2010 р.) / за заг. ред. В. Д. Базилевича. – [у 2-х томах]. – К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2010. – Вип. VI, Том 1. – С. 25 – 28.

19. Ачкасова С. А. Страхові компанії на ринку послуг недержавного пенсійного забезпечення / С. А. Ачкасова // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Перспективи соціальних та пенсійних реформ в Україні» (м. Харків, 2 квітня 2010 р.) // Управління розвитком. – №3 (79). – 2010. – С. 95 – 96.

20. Ачкасова С. А. Особливості проведення фінансового моніторингу страховиками / С. А. Ачкасова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : зб. матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 червня 2011 р.). – Х. : ХНЕУ, АдвА, 2011. – С. 22 – 24.

21. Внукова Н. Н. Обоснование подходов к определению места страховых услуг при функционировании кластеров / Н. Н. Внукова, С. А. Ачкасова, А. В. Пивоваров // Формирование парадигмы современного инновационного предприятия: проблемы управления риском : сб. науч. тр. междунар. науч.-практ. конф. «Августовские чтения – 2011» (г. Москва, март 2011 г.). – М. : ООО «НПО МАКСС Групп», 2011. – С. 106 – 110. *(Особистий внесок здоб.: обґрунтування рекомендацій з відбору стресостійких страховиків для формування кластерів).*

22. Ачкасова С. А. Методичний підхід оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Проблеми управління соціально-економічним розвитком України : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих вчен. та студ. (м. Харків, 27 квітня 2012 р.). – Х. : ВБ «Фактор», 2012. – С. 94 – 99.

23. Ачкасова С. А. Теоретические основы стресс-тестирования страховых компаний при антикризисном управлении / С. А. Ачкасова // Страховой рынок Российской Федерации в условиях вступления в ВТО : состояние и перспективы развития : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Нижний Новгород, 5-7 июня 2012 г.). – Нижний Новгород : ВГАВТ, 2012. – С. 7 – 15.

24. Ачкасова С. А. Етапи визначення перспективної оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Розвиток ринків фінансових послуг в умовах глобалізації : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 листопада 2012 р.). – Х. : ХНЕУ, ТО «Ексклюзив», 2012. – С. 29 – 32.

25. Ачкасова С. А. Використання оцінки стресостійкості страхових компаній у мікропруденційному нагляді за страховою діяльністю / С. А. Ачкасова // Актуальные научные исследования : сб. материалов XXIX Междунар. науч.-практ. конф. (г. Горловка, 24 - 25 января 2013 г.). – Горловка : ФЛП Пантюх Ю. Ф., 2013. – С. 32 – 33.

АНОТАЦІЯ

Ачкасова С. А. Оцінка стресостійкості страхових компаній. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Харківський національний економічний університет, Харків, 2013.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних положень, розробці методичних підходів і практичних рекомендацій з оцінки стресостійкості страхових компаній в Україні. Уточнено визначення понять стресостійкості і стрес-тестування страхових компаній у понятійно-термінологічному апараті пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній. Обґрунтовано доцільність використання оцінки стресостійкості страхових компаній на основі розробленого комплексного підходу до підвищення ефективності пруденційного нагляду за діяльністю страховиків і формування фінансових кластерів. Розроблено науково-методичні положення з організації проведення стрес-тестування страхових компаній. Сформовано склад

показників оцінки стресостійкості страхових компаній. Побудовано шкали мікропруденційних індикаторів, що є підґрунтям діагностичного інструментарію мікропруденційного нагляду для його здійснення, з урахуванням показників оцінки стресостійкості страхових компаній. Розроблено методичний підхід до оцінки стресостійкості страхових компаній. Обґрунтовано необхідність застосування й розроблено методичне забезпечення стрес-тестування достатності капіталу страховиків для використання в пруденційному нагляді за діяльністю страхових компаній.

Ключові слова: стресостійкість страхових компаній, стрес-тестування страховиків, оцінка стресостійкості, шкали мікропруденційних індикаторів, діагностичний інструментарій, мікропруденційний нагляд, достатність капіталу страховиків.

АННОТАЦИЯ

Ачкасова С. А. Оценка стрессоустойчивости страховых компаний. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2013.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических положений, разработке методических подходов и практических рекомендаций по оценке стрессоустойчивости страховых компаний в Украине. Уточнено определение понятий стрессоустойчивости и стресс-тестирования страховых компаний в понятийно-терминологическом аппарате пруденциального надзора за деятельностью страховых компаний. Обоснована целесообразность использования оценки стрессоустойчивости страховых компаний на основе разработанного комплексного подхода повышения эффективности пруденциального надзора за деятельностью страховщиков и формирования финансовых кластеров. Разработаны научно-методические положения по организации проведения стресс-тестирования страховых компаний. Сформирован состав показателей оценки стрессоустойчивости страховых компаний. Построены шкалы микропруденциальных индикаторов, которые формируют основу диагностического инструментария микропруденциального надзора для его осуществления, с учетом показателей оценки стрессоустойчивости страховых компаний. Разработан методический подход к оценке стрессоустойчивости страховых компаний. Обоснована необходимость применения и разработано методическое обеспечение стресс-тестирования достаточности капитала страховщиков для использования в пруденциальном надзоре за деятельностью страховых компаний.

Ключевые слова: стрессоустойчивость страховых компаний, стресс-тестирование страховщиков, оценка стрессоустойчивости, шкалы микропруденциальных индикаторов, диагностический инструментарий, микропруденциальный надзор, достаточность капитала страховщиков.

ABSTRACT

Achkasova S. A. Assessment stress stability of insurance companies. – Manuscript.

Dissertation for Candidate of Science Degree (Ph.D. in Economics) on speciality 08.00.08 – money, finance and credit. – The Kharkov National University of Economics, Kharkiv, 2013.

The dissertation is devoted to the theoretical principles, the development metodical's approaches and practical guidelines to stress stability of insurance companies, that characterizes their ability to provide the state of equilibrium under action of factors of risks of stressing character at the offensive of crisis situations. The theoretical position of stress testing and the essence of stress stability of insurers were defined.

Stress testing of insurers defined as instrument identification of key risks at the level of the regulator and the insurance company to assess the readiness of the insurer for possible crises, capital to cover potential losses upon the occurrence risks factors, when applying methods of assessing the impact on the financial position of the insurance company's risk factors, based on the criteria proposed "task orientation" and "depending on the user reviews". Studies feasibility of developing methodical approach to assessing stress stability of insurance companies was discussed.

The composition of indicators to measure the stress stability of insurance companies was formed, and their scale measure is conducted: indicator of receivables risk factor insurance, risk retention factor, factor independence solvency margin ratio, return on insurance activity indicator, loss ratio insurance operations, the level of capital to total assets ratio of risk assets, insurance reserves adequacy ratio, indicator of resistance management. Singling the composition of indicators to measure stress insurers those used in the international practice of regulation of insurance companies showed that 6 indicators used in international and 3 national figure in the experience of regulation.

Methodical approach to estimation stress stability of insurance companies was developed basing on selected financial indicators, which were estimated using the scales and their priority. Using this approach, the most efficient insurance companies were dermined, which can be used by participant in decision-making process.

Developed methodical approach was proved useful for National Commission of Regulation of Financial Market Service as the instrument of prudential supervision.

The diagnostic tool of microprudential supervision is improved on the basis of the use of maximum values of indexes of estimation of stress stability, in particular wish very low, low, middle, high, very-higher levels, depending on the risks of insurance companies, allow to estimate the positive or negative changes of indicators.

The methodical providing stress-testing of adequacy capital of insurers at used the offered factors of risks (change of insurance compensations and insurance bonuses) at determination of size of margin of Solvency Capital Requirement, that allow to estimate the changes and deficit of the personal funds of insurers at an unfavorable stress-test is provided.

Practical approach to assessing stress stability of insurance companies is set down, which is proposed to use as the prudential supervision. Scientific and practical advice on the usage of methodical approach to assessing stress in prudential supervision of insurance companies is defined.

Using the developed theoretical and methodological approaches to the assessment of stress insurance companies will increase the effectiveness of state regulation of insurance companies.

Keywords: stress stability of insurance companies, stress-testing of insurers, assessment stress stability, scales measuring of microprudential indicators, diagnostic tool, microprudential supervision, adequacy capital of insurers.

АЧКАСОВА СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА

ОЦІНКА СТРЕСОСТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 6.09.2013. Формат 60×90/16
Обсяг 0,9 ум. друк. арк.
Папір офсетний. Друк цифровий
Наклад 100 прим.
Зам. № 070257 від 09.09.2013 р.

Надруковано згідно з оригінал-макетом
м. Харків пр. Леніна, 12, ЦОП «Точка», ФОП Шаблінська М. М.
Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця В02 № 238292
Свідоцтво про внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців АЄ № 525111

www.copyto4ka.pp.ua
e-mail:copycentr@ukr.net
тел. (057) 705-07-65, факс (057) 714-65-95